

УДК 351.743(477)

С. О. ШАТРАВА,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри адміністративної діяльності органів внутрішніх справ**факультету з підготовки фахівців міліції громадської безпеки**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Досліджено діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень та запропоновано шляхи вдосконалення їх діяльності.

Проведені останніми роками в Україні дослідження з питань запобігання та протидії корупції свідчать про проблему не просто толерантного ставлення всього суспільства до корупції, а використання корупції як «ефективної рушійної сили» при отриманні позитивних результатів врегулювання різного роду проблем. Саме таке ставлення суспільства до корупції є однією з багатьох складових, що дозволяють корупції поширюватися в державі.

Наразі в державі створені умови для викоринення корупції і не просто задекларовано наміри запобігати та протидіяти корупції, а реально виявлено політичну волю на вищих щаблях влади щодо проведення повного реформування не лише антикорупційного законодавства, а і всієї державної антикорупційної політики.

Особливе місце в реалізації зазначених заходів належить спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень.

На важливість даної проблеми звертали увагу у свої працях такі вітчизняні вчені, як: С. М. Алфьоров, О. М. Бандурка, М. Ю. Бездольний, С. М. Гусаров, О. В. Джафарова, І. А. Дьомін, Д. Г. Заброта, В. А. Завгородній, Д. І. Йосифович, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, О. М. Охотнікова, О. Я. Прохоренко, С. С. Рогульський, С. С. Серьогін, О. В. Ткаченко, Р. М. Тучак, І. І. Яцків тощо.

Звідси **метою** статті є необхідність дослідити діяльність спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в умовах сьогодення.

Сьогодні Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» [1] чітко визначив перелік спеціально уповноважених суб'єктів, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопору-

шень. У попередньому ж нормативному акті [2] до даних суб'єктів відносили органи, які провадять боротьбу з корупцією.

Отже, відповідно до п. 5 ст. 5 Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» [1] спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних силах України, підрозділи внутрішньої безпеки митних органів, якщо інше не передбачено законом.

Координацію діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції здійснюють у межах наданих повноважень, визначених законами, Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори. З метою удосконалення прокурорського нагляду щодо протидії корупції видано відомчий наказ № 10 гн від 21 червня 2011 р. [3] та проведено відповідні структурні зміни у Генеральній прокуратурі України, де створено Головне управління нагляду за додержанням законів спецпідрозділами та іншими органами, які провадять боротьбу з організованою злочинністю і корупцією.

На Головне управління нагляду за додержанням законів спецпідрозділами та інші органи, які провадять боротьбу з організованою злочинністю і корупцією, Генеральну прокуратури України та відповідні галузеві підрозділи прокуратур обласного рівня покладено обов'язок забезпечити організацію: нагляду за додержанням законів спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, підрозділами внутрішньої безпеки МВС та митної служб України; нагляду за додержанням законів під час розслідування слідчими усіх правоохоронних органів кримінальних справ про злочини з ознаками корупції; розслідування кримінальних справ

про злочини з ознаками корупції; нагляду за законністю адміністративного провадження у справах про корупційні правопорушення; складання протоколів про вчинення адміністративних корупційних правопорушень щодо посадових та службових осіб спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, зазначених у п. 5 ст. 5 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»; комплексного аналітичного дослідження, розроблення та реалізації заходів організаційного і наглядового характеру з питань запобігання і протидії корупції, взаємодії структурних підрозділів прокуратур відповідного рівня; систематичного вивчення правозастосовної практики у сфері боротьби з корупцією, визначення актуальних проблем та внесення пропозицій щодо удосконалення законодавчого регулювання цієї діяльності.

Необхідно відмітити, що за результатами проведеної організаційної роботи органами прокуратури в 2011 р. до суду з обвинувальними висновками направлено 2046 кримінальних справ (+ 25 % порівняно з минулим роком), з яких майже половина – за фактами хабарництва (+ 24 % порівняно з минулим роком). Слідчими органів прокуратури розслідувано та передано до суду майже всі справи (97 %) про злочини з ознаками корупції. До кримінальної відповідальності притягнуто більше 2,3 тис. осіб [4].

Крім того, збільшилась кількість виявлених фактів учинення злочинів правоохоронцями. Так, 2011 р. до кримінальної відповідальності притягнуто працівників: міліції (385), податкової (118), митної (37) служб, прокуратури (20), Служби безпеки України (6), судової гілки влади (38), з них 34 – судді.

У 2011 р. органами прокуратури до суду скеровано 850 (55,5 %) із 1534 протоколів про адміністративні корупційні правопорушення. За результатами їх розгляду до відповідальності притягнуто 599 (64 %) із 943 осіб, закрито 59 адміністративних проваджень (9 %), із них 47 (7 %) – за відсутністю події і складу правопорушення.

До адміністративної відповідальності за протоколами про корупційні правопорушення органів прокуратури притягнуто: 45 державних службовців, з них 3 – 3–4 категорії та 42 – 5–7 категорії, 15 працівників райдержадміністрацій та 4 – облдержадміністрацій; 2 депутати місцевих рад; 104 посадові особи органів місцевого самоврядування, з них 53 службовці 4 категорії та 51 – 5–7 категорій; 31 посадовець органів внутрішніх справ; 22 службові особи Державної кримінально-виконавчої служби України; 56 службових осіб Збройних сил України;

3 службовці Державної прикордонної служби України; 2 посадовці Державної податкової служби України та по одному представнику інших утворених відповідно до законодавства військових формувань; судової гілки влади, Служби безпеки України, органів державної митної служби; 5 службових осіб органів та підрозділів цивільного захисту; 54 посадові та службові особи інших органів державної влади; 17 осіб, що надають публічні послуги; 39 посадових осіб юридичних осіб публічного права; 47 осіб, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права; 124 посадові особи, фізичні особи за давання неправомірної вигоди [4].

Слід відмітити, що особливість органів внутрішніх справ як суб'єктів протидії корупції полягає в тому, що вони повсякденно виконують відповідні завдання, функції та повноваження, мають у своїй структурі спеціалізовані підрозділи, складають найбільшу кількість протоколів, а також розкривають та розслідують найбільшу кількість корупційних правопорушень.

На підставі аналізу законодавчих положень, а також позицій науковців щодо системи підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, які виконують завдання та функції у сфері протидії корупції, такі підрозділи можна об'єднати у наступні групи: 1) спеціалізовані підрозділи, до яких належать спеціальні підрозділи Міністерства внутрішніх справ України по боротьбі з організованою злочинністю; 2) підрозділи, одним із завдань або функцією яких нормативними актами передбачено протидію (боротьбу) з корупцією і до яких віднесено: а) Державну службу боротьби з економічною злочинністю; б) підрозділи внутрішньої безпеки; 3) інші підрозділи органів внутрішніх справ, які безпосередньо протидіють злочинності та іншим правопорушенням; 4) підрозділи органів внутрішніх справ, які сприяють протидії корупції (інші підрозділи органів внутрішніх справ).

Отже, органами внутрішніх справ у 2011 р. виявлено 16 тис. службових злочинів, у тому числі 2875 фактів хабарництва (з них на суму понад 10 тис. грн – 375, понад 30 тис. грн – 190, понад 100 тис. грн – 126), учинених службовими особами органів влади та управління (702), працівниками контролюючих органів (874) і суддями (20). До кримінальної відповідальності за вчинення таких злочинів притягується 8,3 тис. осіб, з них 1,7 тис. – за хабарництво на загальну суму понад 75,5 млн грн (середній розмір одержаного хабара становить 44,5 тис. грн) [5].

Крім того, у 2011 р. до суду направлено кримінальні справи, порушені щодо 38 організованих груп з корумпованими зв'язками, з них 33 (або 86,8 %) – за матеріалами спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС, учасниками яких учинено 170 злочинів з ознаками корупції.

Упродовж липня–грудня 2011 р. органами внутрішніх справ до суду направлено 524 протоколи про вчинення адміністративних корупційних правопорушень, виявлених за матеріалами органів внутрішніх справ, у тому числі 293 протоколи складені спецпідрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України.

За результатами їх судового розгляду до відповідальності притягнуто 304 особи, яких визнано винними в порушенні обмежень щодо: використання службового становища (ст. 172² КУпАП – 159), сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁴ КУпАП – 32), установлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172³ КУпАП – 4), вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172⁷ КУпАП – 17), невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172⁹ КУпАП – 4) [5]. Зокрема оштрафовано 3 місцевих депутатів, 26 державних службовців, 51 посадову особу органів місцевого самоврядування, 9 службових осіб інших органів державної влади, а також працівників податкової (2), державної кримінально-виконавчої (1) і митної (1) служб, органів цивільного захисту (6) та внутрішніх справ (20), військовослужбовців (10). Загальна сума штрафів, накладених на корупціонерів, становить 346 тис. 433 грн [5].

Розглядаючи діяльність Служби безпеки України, укажемо, що слідчими органами Служби безпеки України у 2011 р. винесено 49 постанов про притягнення до відповідальності за вчинення злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, 35 – про притягнення до відповідальності за вчинення злочинів, пов'язаних із зловживанням своїм службовим становищем.

Окрім того, на підставі протоколів, складених Службою безпеки України, до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення притягнуто 151 особу, з них 36 – це державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування, 25 – особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, особи начальницького складу податкової міліції.

Серед спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції слід вказати Військову службу правопорядку у Збройних силах України. Необхідною умовою ефективної діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України щодо зміцнення законності, правопорядку та військової дисципліни у Збройних силах України, забезпечення конституційних прав військовослужбовців є забезпечення законності в діяльності самої Військової служби правопорядку. Службовці Військової служби правопорядку отримують досить широкі контрольні-наглядові повноваження, їх діяльність набуває особливого значення з огляду на надану їм можливість тимчасово обмежувати права інших військовослужбовців та громадян, віддавати розпорядження, обов'язкові для виконання всіма суб'єктами військових відносин. Службовці Військової служби правопорядку здійснюють конституційно-правове, адміністративно-правове та кримінально-правове регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі проходження військової служби та пов'язані з порушенням статутних вимог і встановленого порядку виконання військового обов'язку [6, с. 136–137].

Тому особовим складом управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у 2011 р., проведено 533 перевірки за повідомленнями про корупційні та інші правопорушення та складено 25 протоколів про скоєння адміністративних корупційних правопорушень.

Враховуючи викладене, зробимо **висновок**: оскільки оновленим антикорупційним законодавством значно розширений перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, до яких, зокрема, віднесено коло осіб, які діють у сфері господарсько-економічних відносин (підпункти «а», «б» п. 2, п. 3 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»), документування протиправної діяльності яких належить до компетенції Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України, запропоновано внести відповідні доповнення до переліку спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (абз. 2 ч. 5 ст. 5 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»). Аналіз застосування судами норм гл. 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) свідчить про те, що деякими судьями приймаються рішення щодо передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації або трудового колективу (ст. 21 КУпАП) чи звільнення від адміністративної відповідальності

при малозначності правопорушення (ст. 22 КУпАП). Така практика нівелює основні завдання Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та призводить до порушення вимог ст. 22 цього Закону щодо звільнення правопорушників із обійманих посад. Враховуючи викладене, вважаємо за необхідне вне-

сення відповідних змін до статей 21, 22 КУпАП. Крім того, доцільно внести зміни до ст. 257 КУпАП щодо встановлення особливого порядку розгляду та визначення підсудності для окремих категорій суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, з метою унеможливлення їх впливу на рішення судів.

Список використаної літератури

1. Про засади запобігання і протидії корупції : закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.
2. Про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] : закон України від 5 жовт. 1995 р. № 356/95-ВР. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80>.
3. Про організацію діяльності органів прокуратури у сфері запобігання і протидії корупції [Електронний ресурс] : наказ Генерального прокурора України від 21 черв. 2011 р. № 10гн. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151879.
4. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zhitomir-region.gov.ua/doc/korupciya/kor_stan6.pdf.
5. Інформація спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.guboz.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4&news=2854.
6. Ринажевський Б. М. Військової служби правопорядку : монографія / Б. М. Ринажевський. – Х. : ХНУВС, 2010. – 338 с.

Надійшла до редколегії 15.11.2012

ШАТРАВА С. А. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СПЕЦИАЛЬНО УПОЛНОМОЧЕННЫХ СУБЪЕКТОВ В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ: ВОПРОС НЫНЕШНЕГО ВРЕМЕНИ

Исследована деятельность специально уполномоченных субъектов, которые непосредственно осуществляют в пределах своей компетенции мероприятия относительно выявления, прекращения и расследования коррупционных правонарушений и предложены пути совершенствования их деятельности.

SHATRVA S. ACTIVITY OF THE SPECIALLY AUTHORIZED SUBJECTS IN THE FIELD OF COUNTERACTION TO CORRUPTION: QUESTION OF PRESENT TIME

Activity of the specially authorized subjects that directly carry out measures in relation to an exposure, stopping and investigation of corruption offences within the limits of their competence is researched and the ways of perfection of their activity are offered.